

Jens Munk

Året efter Ove Gieddes ekspedition til Ostindien, nemlig 1619, foretog Hans Majestæt (red: Christian d. 4) sig en ting af større vigtighed, hvilket, skønt han ikke havde heldet med sig, dog har givet ham det størst navn i historien. Man havde længe diskuteret om Grønland var landfast med enten Asien eller Amerika. En englænder ved navn Hudson havde besejlet en bugt imellem Amerika og Grønland, som er opkaldt efter ham, Hudsons Bugt. Mange udenlandske skribenter mener dog, at den ære burde tilkomme en norsk sømand, som tidligere havde fundet den bugt. Derfor besluttede Kong Christian 4. at forsøge at finde en vej til Ostindien. Derfor udrustede han i 1619 kaptajn Munk med to skibe. Samme Munk kom den 20. juni samme år til Kap Farvel (red: Grønlands sydspids), således er pynten kaldt for når man passerer den, tager man afsked med den gamle verden.

Han sejlede siden mod vest og nord mod et sund, hvilket han navngav Christiansund, og landede ved en ø ved de grønlandske kyster. Der satte han noget af mandskabet på land. De fortalte, da de kom tilbage til skibene, at de havde set fodspor, men ikke mennesker. Om morgenen dagen efter blev man vækket en flok vilde, som blev forskrækkede, da de så danskerne. De løb hen og gemte deres våben bag en dyngge sten. Da danskerne hilste på dem, stillede de sig venligt an og hilste igen. Men da danskerne tog deres våben, som kun var buer og pile, som lå skjult bag ved stendyngen, blev de helt bedrøvede, og tilkendegav med tegn, at våbnene var deres eneste måde at skaffe mad på. Skibsfolkene havde ondt af dem, og gav dem alt tilbage, hvorpå de vilde faldt på knæ og takkede danskerne for deres velgerning. Danskerne var ikke kun høflige, de forærede dem adskillige små sager, som de vilde eftertragede. De vilde gav til gengæld danskerne adskillige fugle, fisk og spæk. En af de vilde fik øje på et spejl, og, da han så sit eget spejlbillede blev han temmelige forundret og løb væk. Det, som gav mest gav anledning til latter, var, at de ville omfavne en matros hjerteligt, som om de havde kendt ham længe. Matrosen havde sort hår, et brunligt ansigt, en bred næse, ligesom en grønlænder.

Munk littede anker dagen derefter, for at fortsætte sin rejse, men måtte søge tilbage til samme havn, fordi der kom dravis. Men ingen af de vilde kom tilbage, lige meget hvor umage man gjorde sig for at lokke dem frem til strandbredden. Man nedlagde på øen en stor flok rensdyr og navngav øen Rehnsund. Havnen opkaldte man Munkenæs efter kaptajnen Jens Munk. Munk plantede kongens Våbenmærke (red: tog det i besiddelse ved at nedsætte et flag/banner), og begav sig den 22. juli derfra igen. Derpå sejlede han ud med stort besvær fordi der var storm og dravis, indtil man lagde til ved to andre øer. Der så man ingen mennesker, men en stor flok harer, hvorfor man kaldte strædet Haresund. Den 9. august rejste Munk fra samme de øer, sejlede vestsydvest, og kom til den sydlige kyst af Christianssund. Igennem samme sejlede han ind i Hudsons Bugt, og kaldte den side, som vender mod Amerika, Mare novum eller Det nye Hav, og den anden side mod Grønland, Mare Christianum eller Christians Hav. Derfra sejlede han vest-nordvest indtil han blev omringet af is, så at han måtte tage vinter-leje i en havn (red: der er tale om en naturhavn, som Jens Munk gør klar til at overvintre i), som efter hans navn blev kaldt Munkes Vinter-Leje udi Grønland. Der lod han reparere skibene, så meget som tid og sted tillod, og gjorde parat til vinterleje. Man fandt ingen folk på kysten, men mange fodspor dertil, blandt andet adskillige store sten som var opsat som altre, hvorpå der var lagt kul. Man fandt også en sten, hvorpå der var malet en djævel med horn og kløer, så deraf kunne man se, at der ikke alene var folk, men endda en slags gudsyndelse på samme sted.

Da det gik op for danskerne, at de måtte blive der vinteren over, lod de oprette små hytter, og forsynede sig med brænde og vildt til deres føde. Munk nedlagde selv først en hvid bjørn, hvilken han åd med skibsfolkene, og fandt kødet lækkert, hvilket han skriver i sin beretning. Man nedlagde også adskillige harer, agerhøns, og andre fugle,

som kendes fra Norge, ligesom man fangede nogle mår og ræve, så man havde forhåbning om at klare sig vel vinteren over, men vinteren blev så stærk og hård, at der fandtes is der var 90 til 110 meter tyk. Øl, vin og brændevin frøs i fadene ned til bunden, så tøndebåndene derpå sprang, og man måtte hugge vin og brændevin i stykker med økse, så det kunne tømme ved ilden. Dersom man af uagtsomhed lod vand blive i tin- eller kobberkar om aftenen, fandt man, at de var sprækkede om morgenen. Skibsfolkene omkom af kulde. Forfærdelig kulde, da den ikke sparede jern og kobber, og den sparede ej heller besætningen. Den ene dansker omkom af udmattelse efter den anden, og sygdommen tog til med frosten. Sygdommen begyndte med diarree, som fortsatte indtil den syge døde. Sådant var tilstanden vinteren over, og svagheden blev forøget, da det blev forår; Thi da faldt tænderne ud af munden på dem, så at de ikke kunne æde brødet, medmindre det var gennemvædet. I maj tog plagen overhånd, da der kom blodgang (red: blodig diarree) blandt de overlevne. De overlevne blev sorte, blå og lammede, og hvor en døde og blev liggende, thi der var ingen, som kunne begrave ham. Munk faldt selv om af udmattelse sammen de andre den 4. juni og lå i fire dage i sin hytte uden mad. Derfor skrev han sit testamente, og bad resten af besætningen begrave ham og bringe sin dagbog over ekspeditionen til Kongen af Danmark. Men efter de fire dage var gået, havde han fået det bedre, så han gik ud af sin hytte for at se til skibsfolkene, af hvilke han kun fandt to levende ud ad de 64, som havde rejst med ham.

Det var en stor glæde for disse to arme mennesker at se deres kaptajn. Endda i live. De opmuntrede hinanden til at kæmpe videre og leve, skønt der kun var svage tegn på, at det ville kunne lade sig gøre, thi de manglede levnedsmidler. De rodede i sneen for der at finde urter, som lå skjult derunder. De fandt lykkeligvis nogle rødder, hvilke opvikkede dem således, at de inden for få dage var kommet til kræfter igen. Endelig, da isen trak sig tilbage, begav de sig op på fregatten, men lod det store skib blive. Den 16. juli, 1620, gjorde de sejl klar, men de blev straks fastsat af drivis, og havde stor besvær med at redde skibet, hvis ror gik i stykker. Endelig reddede de sig ud af disse besværligheder, og kom lykkeligt igennem Christianssund og ud i det store Hav. Men der angreb en heftig storm dem, hvilken bragte dem til ny fortvivelse, thi da de kun var 3 mennesker, måtte de arbejde ustandselt, for at holde skibet oven vande. Dog overvandt de også denne ulykke, kom den 21. september til en norsk havn, og endelig nogle dage senere til København, efter at de havde udstået alle de udfordringer, som mennesker kan underkastes.

Hans Majestæt opgav derefter den forhåbning han havde gjort sig om at finde vej igennem Nordatlanten til Indien. Men efter kaptajn Munk havde opholdt sig nogle år i Danmark efter denne ulykkelige rejse og efter nøje at have eftertænkt de fejl, som man i uvidenhed havde begået, fik han lyst til at prøve lykken igen. Han fik overtalt nogle adelsmænd og borgere i København til at oprette et kompagni og udruste 2 Skibe, som han skulle føre. Men, da alle forberedelser var gjort, og Munk stod ganske rejsefærdig, blev han syg og døde, og således var alle gode kræfter spildt. Der fortælles, at da han til afsked talte med kongen, og kongen efter lang tale påtalte den forrige rejse, og Munks forkerte opførsel dengang, svarede Munk ham noget hårdt og ubetænksomt, hvorefter kongen blev fortørnet og stødte ham med sin stok. Da Munk derefter gik hjem, ville han ikke spise i nogle dage, og døde til sidst af sorg; Således bliver denne ejendommelige historie fortalt, og jeg lader den stå usagt. På samme måde anføres det, at det er særdeles mærkværdigt, at alle som blev berørt af den store konge i affekt, ligesom svandt ind så de aldrig kunne komme sig igen.

Disse mange kostbare og besværlige togter viser, hvilken stor nysgerrighed der var hos denne konge (red: Christian 4.), og hvor meget landets vel og handlens fremvækst lå ham på sinde. Undersåterne, opmuntrede af

hans eksempel, forsøgte det samme, og sparede ingen midler for at opnå det; thi aldrig har folk i Danmark været mere kvikke, arbejdsomme og begærlige efter videnskaber end under denne store konge, hvorfor alle fremmede, som har skrevet om disse tider i Danmark, taler med stor berømmelse om denne konge. Dette land (red: som Munk rejste til), kan ikke bebos pga. af kulden, og man kun føre hvide bjørne tilbage, da det er det eneste, som det fæle land producerer.

(fra <http://holbergsskrifter.dk>. Bearbejdet)